

Warszawa, dnia 6 lipca 2018 r.

KMP.571.3.2018.MK.

Raport
Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur
z wizytacji Oddziału Zewnętrznego w Goleszach
Aresztu Śledczego w Piotrkowie Trybunalskim
(wyciąg)

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) zwanego dalej OPCAT, oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 7-8 maja 2018 r. Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur (zwany dalej: KMPT lub Mechanizm) przeprowadził wizytację Oddziału Zewnętrznego (Aresztu Śledczego w Piotrkowie Trybunalskim) w Goleszach (zwany dalej: Oddziałem, placówką lub jednostką).

W skład zespołu wizytującego wchodził: Klaudia Kamińska, Marcin Kusy oraz Michał Żłobecki (prawnicy).

Celem wizytacji KMPT, zgodnie z art. 19 OPCAT, było sprawdzanie sposobu traktowania osób skazanych, w celu wzmocnienia, jeśli to niezbędne, ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem, a następnie przedstawianie rekomendacji właściwym władzom w celu poprawy traktowania oraz warunków osób pozbawionych wolności i zapobiegania torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, mając na uwadze odpowiednie standardy organizacji międzynarodowych.

W ramach wizytacji dokonano następujących czynności:

- przeprowadzono rozmowę na temat funkcjonowania jednostki z por. Tomaszem Domankiewiczem – Kierownikiem Oddziału oraz z wychowawcą Oddziału,

- dokonano oglądu pomieszczeń Oddziału, w tym m.in.: cel mieszkalnych, świetlicy, łaźni, sali widzeń;
- zapoznano się z losowo wybranymi aktami osobowymi skazanych;
- przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi skazanymi.

W toku wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną.

Dokonane w ten sposób ustalenia przedstawiciele KMPT przekazali Kierownikowi Oddziału, a także wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Ponadto po zakończeniu wizytacji przeanalizowano pozostałe informacje dotyczące funkcjonowania placówki.

W przedmiocie zainteresowania Mechanizmu każdorazowo pozostają następujące zagadnienia: traktowanie osadzonych przez funkcjonariuszy i współosadzonych, kwalifikacje personelu, prawo do informacji, prawo do kontaktów ze światem zewnętrznym, prawo do ochrony zdrowia, prawo do praktyk religijnych, warunki bytowe, oddziaływania kulturalno-oświatowe. W niniejszym Raporcie uwzględniono jedynie te obszary, które w ocenie przedstawicieli KMPT wyróżniają jednostkę na tle pozostałych oraz te, które wymagają poprawy. Raport zawiera ponadto sygnalizowane problemy o charakterze systemowym, wymagające zmiany obowiązującego prawa lub praktyki jego stosowania.

2. Charakterystyka jednostki

Oddział Zewnętrzny w Goleiszach jest jednostką podlegającą dyrektorowi Aresztu Śledczego w Piotrkowie Trybunalskim. Odbywają w nim karę pozbawienia wolności skazani mężczyźni skierowani do zakładu karnego typu półotwartego. Wszyscy skazani trafiają do Oddziału wyłącznie z Aresztu Śledczego w Piotrkowie Trybunalskim.

Podstawowa pojemność normatywna oddziału to 71 miejsc. W dniach wizytacji w jednostce zaludnienie wynosiło 100 %.

3. Mocne strony

W Oddziale znajduje się gospodarstwo rolne, które zaopatruje jednostki Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Łodzi w warzywa. Pracę w gospodarstwie wykonują skazani. Ponadto jednostka współpracuje m.in. z Urzędem Miejskim, Szkołą Zawodową oraz kontrahentami prywatnymi. W ramach współpracy osadzeni wykonują także prace publiczne na rzecz lokalnej społeczności. KMPT pozytywnie ocenia umożliwienie niemal wszystkim

skazanym podjęcia zatrudnienia, praca bowiem stanowi jeden z najważniejszych elementów resocjalizacji.

Wizytujący zaobserwowali ponadto w Oddziale dobrą atmosferę i bezproblemowy, konstruktywny kontakt na linii funkcjonariusz – skazany. Takie podejście może przyczynić się do zniwelowania ewentualnych incydentów z użyciem przemocy i związanego z nimi złego traktowania. Co więcej, może skutkować zwiększeniem bezpieczeństwa na terenie całej placówki.

Jako mocną stroną ponadto należy uznać umożliwienie więźniom widzeń na świeżym powietrzu, w miejscu do tego wyznaczonym. Praktyka ta realizowana jest od początku marca do końca października, na prośbę zainteresowanych.

Na uwagę zasługują również bardzo dobre warunki bytowe. Wszystkie cele są wyremontowane oraz wyposażone w nowy sprzęt kwaterunkowy.

4. Problemy systemowe

4.1. Powierzchnia celi mieszkalnej

Problemem systemowym, którym od lat zajmuje się Rzecznik Praw Obywatelskich, jest krajowy porządek prawny w zakresie normy powierzchni mieszkalnej przypadającej na jednego więźnia. Obecny stan prawny budzi wątpliwości RPO w odniesieniu do podstawowych standardów praw człowieka i przyjętych przez Rzeczpospolitą Polską zobowiązań międzynarodowych. Rekomendacja Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (dalej: CPT) skierowana do władz krajowych, określająca powierzchnię 4 m² jako minimalny standard, znalazła się już w raporcie z wizyty Komitetu w Polsce w 1996 roku. W każdym kolejnym raporcie Komitet formułował zalecenie wskazując, że istniejąca w Polsce norma 3 m² nie oferuje satysfakcjonującej przestrzeni życiowej, w szczególności w celach o względnie małym rozmiarze. Podczas ostatniej wizyty w 2013 r. Komitet zalecił polskim władzom dokonanie rewizji normy powierzchni mieszkalnej tak, aby we wszystkich jednostkach penitencjarnych na jednego osadzonego przypadły co najmniej 4 m² w celach wieloosobowych i co najmniej 6 m² w celach jednoosobowych, nie wliczając powierzchni kąpoków sanitarnych. W związku z powyższym, Rzecznik Praw Obywatelskich w dniu 24 maja 2016 r. wystąpił do Ministra Sprawiedliwości z prośbą o podjęcie inicjatywy

legislacyjnej w przedstawionej kwestii¹. W odpowiedzi na wystąpienie RPO Ministerstwo Sprawiedliwości wskazało, że obecnie nie dostrzega dostatecznie uzasadnionych podstaw do ingerencji legislacyjnej w zakresie zmiany przepisu art. 110 k.k.w.² W związku z tym w kolejnym wystąpieniu z dnia 29 lipca 2016 r. Rzecznik wskazał, że proponowane przez Ministerstwo Sprawiedliwości rozwiązania, polegające na próbach zmniejszenia zaludnienia jednostek penitencjarnych, bez koniecznej zmiany legislacyjnej, są rozwiązaniami niewystarczającymi i nie mieszczącymi się w standardach funkcjonowania demokratycznego państwa prawnego. Niemniej zdając sobie sprawę z tego, że przeciwdziałanie przeludnieniu w jednostkach penitencjarnych jest procesem złożonym i rozciągniętym w czasie, Rzecznik zaapelował o rozważenie dokonania zmian legislacyjnych w zakresie postulowanej normy powierzchniowej (4 m²) w odniesieniu do funkcjonujących oddziałów terapeutycznych dla osób z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo. Sekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości w odpowiedzi z dnia 17 października 2016 r.³, nie podzielił jednakże argumentacji Rzecznika w odniesieniu do tej kategorii więźniów. Sprawa metrażu celi więziennej pozostaje w dalszym ciągu w zainteresowaniu Rzecznika Praw Obywatelskich.

4.2. Brak kontroli sądowej kontroli osobistej skazanych

Wobec więźniów funkcjonariusze Służby Więziennej muszą niekiedy dokonać kontroli osobistej w celu sprawdzenia, czy nie posiadają oni przedmiotów zabronionych lub niebezpiecznych. Warto jednak podejmować decyzję o jej przeprowadzeniu z właściwą rozważą, profesjonalizmem i poszanowaniem godności człowieka. W przeciwnym wypadku kontrola osobista może spełniać rolę narzędzia opresji, zostając uznana za poniżające traktowanie. Aktualnie, w przypadku, gdy dyrektor podejmie decyzję o poddaniu więźnia kontroli, nie wydaje on decyzji, którą osadzony mógłby zaskarżyć do sądu, w trybie art. 7 k.k.w. Sąd nie może zatem ocenić, czy była to decyzja słuszna. Stanowić to może zatem pole do nadużyć. Wydaje się w związku z tym istotne, by zasadność i sposób realizacji kontroli osobistej więźniów podlegały zewnętrznej weryfikacji. Możliwość sądowej kontroli ma więc wartość prewencyjną i tym samym skutkować może odstrasżająco wobec osób chcących sięgać po nią bez potrzeby.

¹ Wystąpienie generalne RPO do Ministra Sprawiedliwości z dnia 24.05.2016 r., KMP.571.5.2016

² Odpowiedź Sekretarza Stanu w MS z dnia 23.06.2016 r., DWOiP-I-072-21/16

³ Odpowiedź Sekretarza Stanu w MS z dnia 17.10.2016 r., DWOiP-I-072-21/16

Warto w tym miejscu przypomnieć, że w przeszłości dochodziło do sytuacji, gdy decyzja o zastosowaniu kontroli osobistej nie znajdowała uzasadnienia z punktu widzenia bezpieczeństwa, na co wskazywał Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu, w wyrokach przeciwko Polsce: *Codzienne kontrole osobiste więźnia połączone z obowiązkiem rozebrania się do naga nie wynikały z żadnych konkretnych potrzeb bezpieczeństwa i nie były związane z podejrzeniami wynikającymi z zachowania skarżącego. Taka praktyka musiała wywołać w człowieku uczucie poniżenia, cierpienia i przygnębienia, które wykroczyło poza nieuniknione cierpienie i upokorzenie związane z odbywaniem kary więzienia*⁴.

W dniu 21 stycznia 2016 r. Rzecznik Praw Obywatelskich skierował do Trybunału Konstytucyjnego wniosek o stwierdzenie niezgodności art. 116 § 6 k.k.w. w zw. z art. 7 § 1 k.k.w. z Konstytucją, w zakresie, w jakim nie przewiduje wydawania decyzji w sprawie kontroli osobistej skazanego⁵. Wniosek ten oczekuje aktualnie na rozpatrzenie (sygnatura akt Trybunału K 5/16).

Mechanizm nie podważa zasadności dokonywania kontroli osobistej, jednak z uwagi na powyższe sprawa ta pozostaje w dalszym ciągu w polu jego zainteresowania.

5. Obszary wymagające poprawy

5.1. Personel

W Oddziale zatrudniony jest 1 wychowawca, w związku z czym przypadająca na niego liczba osadzonych wynosi 71. Jest to niezgodne ze standardem pracy penitencjarnej przyjętym przez Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w uzasadnieniu Instrukcji Nr 2/12 z dnia 29 lutego 2012 r. w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych. Na jednego wychowawcę powinna bowiem przypadać grupa 40 skazanych. KMPT przypomina, że zgodnie ze stanowiskiem CPT w przypadku niewystarczającej liczby personelu może okazać się niezbędna praca w godzinach nadliczbowych, w celu utrzymania podstawowego poziomu bezpieczeństwa i systemu zaopatrzenia na terenie zakładu karnego. Taki stan rzeczy może łatwo doprowadzić do wysokiego poziomu stresu wśród personelu i jego przedwczesnego „wypalenia”, co może wzmocnić napięcie obecne w każdym zakładzie karnym” (Fragment § 26 Jedenastego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (2001) 16]). Mając na względzie powyższe przedstawiciele KMP zalecają zwiększenie obsady etatowej, zgodnie ze standardem Służby Więziennej.

⁴ Wyrok Świderski v. Polsce z dnia 16 lutego 2016 r., skarga nr 5532/10, § 60-61.

⁵ Wniosek RPO do TK z dnia 21.01.2016 r., KMP.571.83.2014.

5.2. Prawo do informacji

Wizytowany Oddział nie posiada stanowiska komputerowego przeznaczonego do korzystania przez osadzonych. Więźniowie nie mają więc bezpośredniego dostępu do stron internetowych Biuletynu Informacji Publicznej. Nadto, znajdujące się na wyposażeniu biblioteki akty prawne są nieaktualne. Z informacji wychowawcy wynika, że udostępnia on zainteresowanym konkretne akty prawne za pośrednictwem internetu, zaś dostęp do BIP realizowany jest w Areszcie Śledczym w Piotrkowie Trybunalskim. Wizytujący zalecają zorganizowanie stanowiska komputerowego z dostępem do BIP na terenie Oddziału. Wizytowana placówka stanowi *de facto* oddzielną jednostkę, położoną 20 kilometrów od Aresztu, któremu podlega. Organizowanie transportu więźnia w celu skorzystania z kiosku BIP jest praktyką czasochłonną, generującą koszty oraz uciążliwą dla samego więźnia.

5.3. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

W Oddziale znajduje się 1 sala widzeń, w której zainstalowany jest monitoring. W pomieszczeniu tym realizowane są również widzenia bezdozorowe. Należy w tym miejscu przypomnieć, że zagadnienie to było przedmiotem wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich⁶. W ocenie RPO instalowanie kamer w pomieszczeniach, w których realizowane jest widzenie bez dozoru, stoi w sprzeczności z intencją, jaka przyświecała ustawodawcy wprowadzającemu tę formę nagrody. Prawodawca wskazując, że jest to widzenie bez osoby dozorującej, nakazał odstąpić od wymogu nadzoru nad skazanym i osobami go odwiedzającymi, przyznając im większą swobodę i szerszy zakres prywatności podczas tego widzenia. W odpowiedzi z dnia 28 września 2012 r. Sekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości poinformował Rzecznika, że w piśmie z dnia 24 kwietnia 2012 r. przekazał Dyrektorowi Generalnemu Służby Więziennej polecenie uwrażliwienia dyrektorów okręgowych SW oraz dyrektorów jednostek penitencjarnych, na konieczność ścisłego respektowania obowiązujących przepisów prawa przy wydawaniu decyzji o stosowaniu monitorowania zachowania skazanych w określonych miejscach i pomieszczeniach, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji, w których wydanie takiej decyzji jest fakultatywne. Podzielił jednocześnie pogląd Rzecznika, że widzenia na podstawie art. 138 § 1 pkt 2 i 3 k.k.w., powinny odbywać się bez stosowania monitoringu w takim pomieszczeniu, a w przypadku istnienia wątpliwości dyrektora co do bezpieczeństwa w czasie takiego widzenia, tego rodzaju nagroda nie powinna być przyznawana. W związku

⁶ Wystąpienie RPO z dnia 06.09.2012 r. (RPO-680042-II-704.3/11/PM).

z powyższym reprezentanci KMPT zalecają demontaż kamery w tym pomieszczeniu bądź każdorazowe jej zasłanianie podczas widzeń.

Oddział nie dysponuje odrębnym pomieszczeniem przeznaczonym do realizacji nagrody, o której mowa w art. 138 § 1 pkt 3 kkw, tj. widzenia w odrębnym pomieszczeniu bez osoby dozoru. Nagroda ta realizowana jest w Areszcie Śledczym w Piotrkowie Trybunalskim. Z informacji udzielonej przez kierownika Oddziału wynika jednak, że podjęte zostały starania zmierzające do wyodrębnienia tego rodzaju pomieszczenia.

Widzenia przez Skype'a realizowane są w Areszcie. Analiza dokumentacji wykazała, iż są one często organizowane. Wizytujący podtrzymują argumentację przedstawioną w punkcie 5.2. raportu, dotyczącą stworzenia stanowiska komputerowego, które, tak jak w innych jednostkach penitencjarnych, służy również do komunikowania się przez Skype'a.

5.4. Oferta zajęć kulturalno – oświatowych

Z rozmów z osadzonymi wynika, iż oferta zajęć k-o jest dla nich mało atrakcyjna, gdyż ogranicza się do tenisa stołowego i spacerów. Na zaistniałą sytuację może mieć wpływ zbyt mała liczba wychowawców, co zostało omówione w pkt. 51.1. raportu. Należy wskazać, że CPT trafnie zauważa, iż *kluczowe znaczenie dla dobrego samopoczucia osadzonych ma odpowiedni program ich aktywności (praca, nauka, sport, itd.). Odnosi się to do wszystkich ośrodków pozbawienia wolności, zarówno do zakładów karnych, jak i aresztów śledczych. Komitet zauważył, że w wielu aresztach śledczych aktywność osób tymczasowo aresztowanych jest znacznie ograniczona. Organizacja zajęć w tego typu ośrodkach – gdzie dość szybko zmienia się skład osobowy – nie jest prostą sprawą. Oczywiście, nie można mówić w tym przypadku o zindywidualizowanych programach zajęciowych podobnych do tych, których można oczekiwać w zakładach karnych. Jednakże tymczasowo aresztowanych nie można skazać na trwającą kilka tygodni lub miesięcy beczynność w zamkniętej celi, niezależnie od tego, jak dobre warunki bytowe panują w celach aresztu śledczego. Komitet uważa, że powinno dążyć się do zapewnienia, aby tymczasowo aresztowani w aresztach śledczych mieli możliwość spędzenia odpowiedniej części dnia (8 lub więcej godzin) poza celami, w celu podjęcia działalności o różnym charakterze* (Fragment § 47 Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3]). Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca zatem podejmowanie działań na rzecz większej aktywności kulturalno- oświatowej wśród osadzonych oraz stworzenie warunków do częstszego przebywania poza celą mieszkalną.

5.5. Warunki bytowe

W łazni Oddziału wydzielone są stanowiska prysznicowe, jednak nie posiadają one kotar zapewniających poczucie intymności korzystającym z kąpieli osadzonym. Wizytujący zalecają uzupełnienie tych braków.

Plac spacerowy nie posiada częściowego zadaszenia, chroniącego osadzonych przed złymi warunkami atmosferycznymi. Zgodnie z opinią CPT *kluczowe znaczenie ma to, aby plac ćwiczeń na zewnątrz budynku był odpowiednio przestronny, a także – w miarę możliwości – dawał schronienie przed niepogodą* (Fragment § 48 Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3]). Przedstawiciele Mechanizmu rekomendują częściowe zadaszenie placu.

6. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur zalecają:

I. Dyrektorowi Aresztu Śledczego w Piotrkowie Trybunalskim

- 1.1. zwiększenie obsady etatowej w Oddziale, zgodnie ze standardem przyjętym przez Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w uzasadnieniu Instrukcji Nr 2/12 z dnia 29 lutego 2012 r. *w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych*;
- 1.2. zorganizowanie w Oddziale stanowiska komputerowego z dostępem do BIP oraz możliwością realizowania widzeń przez Skype'a;
- 1.3. poszerzenie oddziaływań kulturalno- oświatowych;
- 1.4. zaprzestanie monitorowania widzeń bez osoby dozorującej;
- 1.5. zorganizowanie w Oddziale oddzielnego pomieszczenia do realizacji widzenia w odrębnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej;
- 1.6. zamontowanie w łazni zasłon prysznicowych;
- 1.7. częściowe zadaszenie placu spacerowego.